

Omedelbart
omhändertagande av barn
och unga i vissa
internationella situationer

Förord

Barn-, äldre- och jämställdhetsministern, statsrådet Åsa Regnér gav den 5 april 2017 rådmannen Björn Räftegård i uppdrag att utreda de rättsliga förutsättningarna för att med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) omedelbart omhändertaga barn och unga som befinner sig i Sverige men har hemvist utomlands (S2017/02154/FST).

Med denna promemoria är uppdraget slutfört.

Stockholm den 20 september 2017

Björn Räftegård

Innehåll

1	Promemorians huvudsakliga innehåll.....	7
2	Författningsförslag.....	9
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.....	9
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.....	12
3	Uppdraget och dess genomförande.....	17
3.1	Bakgrund.....	17
3.2	Uppdragets innehåll.....	17
3.3	Utredningsarbetet.....	18
3.4	Promemorians disposition.....	19
4	LVU.....	21
4.1	Inledning.....	21
4.2	Vad innebär vård enligt LVU?.....	21
4.3	Kriterier för beslut om vård enligt LVU.....	22
4.4	Omedelbart omhändertagande.....	23
5	Svenska myndigheters behörighet i internationella situationer.....	25
5.1	Inledning.....	25
5.2	Domsrätt avseende barn.....	26

5.2.1	Tillämpliga domsrättsregler.....	26
5.2.2	Allmän domsrätt	28
5.2.3	Domsrätt avseende brådskande åtgärder	29
5.3	Domsrätt avseende unga personer	30
5.4	En sammanfattning av domsrättsreglerna.....	31
5.5	Tillämplig lag.....	32
6	Lagstiftningen i några andra länder.....	33
6.1	Inledning	33
6.2	Finland	33
6.3	England och Wales	35
6.4	Tyskland.....	36
6.5	Danmark.....	37
7	Behovet av nya bestämmelser	39
8	Förslag till ny reglering	43
8.1	Utgångspunkter.....	43
8.2	En ny särskild reglering.....	44
8.3	När ska den särskilda regleringen tillämpas?	45
8.4	Kriterier för omedelbart omhändertagande	46
8.5	Beslutsfattande m.m.	48
8.6	Bryssel II-förordningen och lagen om 1996 års Haagkonvention	49
8.7	Ansökan om fortsatt omhändertagande	50
8.8	Handläggning av ansökan, överklagande och rätten till offentligt biträde.....	53
8.9	Det omedelbara omhändertagandet upphör	56
8.10	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	57

9	Konsekvenser av förslagen	59
10	Författningskommentar	63
10.1	Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	63
10.2	Övriga författningsförslag	71
Bilaga 1	Utredningsuppdraget	73

1 Promemorians huvudsakliga innehåll

I promemorian analyseras de rättsliga förutsättningarna för att omedelbart omhänderta barn och unga i internationella situationer. Bedömningen görs att bestämmelserna om omedelbart omhändertagande i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) behöver förtydligas och kompletteras. Det bör förtydligas att skyddsbehövande barn och unga som vistas i Sverige kan omhändertas omedelbart i akuta situationer, oberoende av om de har hemvist utomlands eller har någon annan anknytning till utlandet. Regleringen bör kompletteras med nya bestämmelser om handläggningen, tidsfrister och förnyad domstolsprövning i internationella ärenden.

Mot denna bakgrund föreslås i promemorian en ny särskild reglering om omedelbart omhändertagande. Den särskilda regleringen ska tillämpas i vissa internationella situationer, nämligen situationer då svenska domstolar saknar internationell behörighet att besluta om beredande av vård enligt Bryssel II-förordningen, lagen om 1996 års Haagkonvention eller andra domsrättsregler. Behörigheten att fatta beslut om beredande av vård finns i dessa fall hos myndigheterna i ett annat land, vanligtvis i barnets eller den unges hemvistland.

Den nya särskilda regleringen innebär kortfattat att följande ska gälla. I brådskande fall får socialnämnden besluta om omedelbart omhändertagande för barn och unga som vistas i Sverige på i princip samma villor som gäller enligt de vanliga bestämmelserna om omedelbart omhändertagande. Omhändertagandet ska sedan kunna fortsätta högst fyra veckor från den dag det verkställdes.

Socialnämnden kan behöva ta kontakt den behöriga utländska myndigheten och underrätta denna om ärendet. Utrikes-

departementet, som är svensk centralmyndighet, kan hjälpa till att etablera denna kontakt.

När den behöriga utländska myndigheten vidtagit tillräckliga egna åtgärder avseende det omhändertagna barnet upphör det svenska beslutet att gälla. Den behöriga utländska myndighetens åtgärder ersätter så att säga det svenska beslutet om omedelbart omhändertagande. Detta gäller redan enligt Bryssel II-förordningen och lagen om 1996 års Haagkonvention.

Socialnämnden ska enligt den nya särskilda regleringen vid behov kunna ansöka hos förvaltningsrätten om att det omedelbara omhändertagandet ska få fortsätta längre än fyra veckor i väntan på den behöriga utländska myndighetens åtgärder. Förvaltningsrätten får då lämna medgivande till fortsatt omhändertagande med högst tre månader åt gången om förutsättningarna för det omedelbara omhändertagandet fortfarande föreligger.

I övrigt ska vid tillämpningen av den särskilda regleringen huvudsakligen samma ordning gälla som följer av befintliga bestämmelser om omedelbart omhändertagande. Detta avser bland annat vården av barnet eller den unge, handläggningen och beslutsfattandet hos socialnämnderna och domstolarna, barnets eller den unges rätt att få information och att få sina åsikter och sin inställning beaktade, rätten till offentligt biträde, kraven på skyndsam handläggning samt möjligheterna att överklaga socialnämndens och domstolarnas avgöranden.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 april 2018.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,

2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighets-taxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undan-tagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,

3. mål om omedelbart om-händertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda be-stämmelser om vård av unga, mål om vård i enskildhet enligt 15 b § samma lag, mål om av-skildhet enligt 15 c § samma lag, mål om tillfälligt flyttnings-förbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhänder-tagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av miss-brukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verk-ställighet av slutna ungdoms-vård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smitt-skyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt ut-länningslagen (2005:716), mål enligt lagen (1974:202) om

3. mål om omedelbart om-händertagande enligt 6, 9 a, eller 9 d § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård i en-skildhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verk-ställighet av slutna ungdoms-vård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smitt-skyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt ut-länningslagen (2005:716), mål enligt lagen (1974:202) om

beräkning av strafftid m.m., mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

beräkning av strafftid m.m., mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt, och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2018.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 6, 8, 9 och 39 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 9 a–9 e §§, och närmast före 9 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart *skall* omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet *skall* anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge omedelbart *skall* omhändertas.

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart *ska* omhändertas, om

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet *ska* anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge omedelbart *ska* omhändertas.

I 9 a–9 e §§ finns bestämmelser om omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer.

8 §

Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, *skall* socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att den unge *skall* beredas vård med stöd av denna lag. Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut *enligt 6 §* om omedelbart omhändertagande, *ska* socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att den unge *ska* beredas vård med stöd av denna lag. Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

9 §

Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller
2. när rätten avgör frågan om vård.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om den unge är häktad.

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, *skall* socialnämnden besluta att detta genast *skall* upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

Ett omedelbart omhändertagande *med stöd av 6 §* upphör

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, *ska* socialnämnden besluta att detta genast *ska* upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

Omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer

9 a §

I sådana internationella situationer då svenska domstolar inte är behöriga att besluta om

beredande av vård tillämpas denna paragraf i stället för 6 § första stycket.

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om

- 1. den unge vistas i Sverige,*
- 2. det är sannolikt att den unge skulle ha kunnat beredas vård enligt denna lag om svenska domstolar hade varit behöriga, och*
- 3. åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avväktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.*

9 b §

För beslut enligt 9 a § tillämpas 6 § andra–tredje styckena, 7 § första–tredje styckena och 9 § andra–tredje styckena.

Bestämmelser finns också i lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention och i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000.

9 c §

Om förvaltningsrätten fastställer socialnämndens beslut om

omedelbart omhändertagande enligt 9 a § får omhändertagandet fortsätta högst fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes. Samma sak gäller om förvaltningsrätten själv har fattat ett sådant beslut.

9 d §

På ansökan av socialnämnden får förvaltningsrätten medge att det omedelbara omhändertagandet fortsätter utöver den längsta tiden enligt 9 c §, om förutsättningarna för omedelbart omhändertagande enligt 9 a § fortfarande föreligger. Medgivande får lämnas för högst tre månader åt gången, räknat från den dag då domstolen meddelar beslut i frågan.

Socialnämnden ska i ansökan ange hur lång tid omhändertagandet enligt nämnden behöver fortsätta och vilka omständigheter som nämnden åberopar till stöd för ansökan. Tillsammans med ansökan ska socialnämnden överlämna handlingarna i ärendet till förvaltningsrätten.

En ansökan enligt första stycket ska ha kommit in till förvaltningsrätten innan tiden för gällande beslut om omhändertagande har löpt ut. Har ansökan kommit in till förvaltningsrätten, får omhändertagandet fortsätta i avvaktan på förvaltningsrättens beslut. Om socialnämnden inte

ansöker inom föreskriven tid eller om domstolen avslår ansökan, ska ombändertagandet upphöra omedelbart.

9 e §

Förvaltningsrätten ska pröva en ansökan enligt 9 d § så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då ansökan och handlingarna kom in till rätten.

39 §

I mål och ärenden angående beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart ombändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 *skall* offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd eller social distriktsnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2018.

3 Uppdraget och dess genomförande

3.1 Bakgrund

Utredningen om tvångsvård för barn och unga lämnade den 26 juni 2015 sitt slutbetänkande Barns och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71). Betänkandet innehåller bland annat ett förslag om att den nuvarande lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ska ersättas med en ny lag med samma namn. Betänkandet har remitterats och förslagen bereds för närvarande inom regeringskansliet. En sammanställning över remissvaren finns tillgänglig hos Socialdepartementet (dnr S2015/04694/FST).

Ett av utredningens förslag tar sikte på i huvudsak samma problem som förevarande promemoria. Utredningen föreslog en särskild bestämmelse i den nya lagen avseende omhändertagande i situationer som omfattas av artikel 20 i Bryssel II-förordningen¹ (se avsnitt 8.11.8 i SOU 2015:71). Mot bakgrund av de synpunkter som framfördes under remitteringen av förslaget beslutade Regeringskansliet att lämna mig det uppdrag som ligger till grund för förevarande promemoria.

3.2 Uppdragets innehåll

Mitt uppdrag har varit att utreda de rättsliga förutsättningarna för att med stöd av LVU omedelbart omhänderta barn och unga som befinner sig i Sverige men har hemvist utomlands. I detta ingår att

---

¹ Rådets förordning nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldransvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000.

redogöra för och analysera de rättsliga förutsättningarna för att med stöd av LVU kunna omedelbart omhänderta barn och unga som vistas i Sverige men har hemvist utomlands. Det har varit min uppgift att föreslå nödvändiga författningsändringar för att svenska myndigheter ska kunna besluta om omedelbart omhändertagande av barn i sådana situationer.

De ändringar som föreslås ska enligt uppdraget avse situationer när Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention är tillämplig. I denna del har det också ingått att överväga och vid behov föreslå författningsändringar om tidsfrister för upphörande av ett omhändertagande, rätten till offentligt biträde samt handläggningen efter ett omhändertagande, t.ex. i de situationer då hemviststaten dröjer med att vidta behövliga åtgärder. Jag har också haft i uppdrag att analysera och redovisa om det är möjligt och lämpligt att låta förslaget omfatta unga som har fyllt 18 år, och i så fall föreslå vilka åldersgrupper som ska omfattas.

Härutöver har uppdraget inneburit att jag ska redogöra för lagstiftningen i ett urval andra EU-länder, däribland Finland, när det gäller frågan om omedelbart omhändertagande av barn och unga som vistas i landet men som har hemvist i något annat land. Jag har också haft att övergripande redovisa hur interimistiska beslut enligt artikel 20 i Bryssel II-förordningen hanteras i andra EU-länder. Det har ingått i uppdraget att följa den pågående omarbetningen av Bryssel II-förordningen i de delar som rör förutsättningarna för nationella myndigheter att vidta interimistiska åtgärder.

Slutligen har det varit min uppgift att analysera och redovisa kostnadsmissiga och andra konsekvenser av lämnade förslag samt lämna fullständiga förslag till den författningsreglering och finansiering som förslagen föranleder.

Uppdragsbeskrivningen finns i sin helhet som en bilaga till denna promemoria.

3.3 Utredningsarbetet

Under utredningstiden har jag inhämtat underlag från organisationen Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Jag har även haft kontakter med företrädare för Stockholms kommun och

tagit del av underlag som SKL har inhämtat från andra kommuner i olika delar av landet.

Vad gäller uppgifter om andra länders lagstiftning har jag inhämtat underlag och upplysningar från Justitieministeriet och Socialministeriet i Finland, Justitieministeriet i Förenade kungariket, den lokala domstolen i Pankow (Amtsgericht Pankow) och den federala myndigheten för rättsväsendet (Bundesamt für Justiz) i Tyskland samt Barn- och socialministeriet i Danmark.

Till min hjälp under arbetet har jag haft en arbetsgrupp bestående av representanter från Justitiedepartementet, Utrikesdepartementet och Socialdepartementet. Gruppen har samlats två gånger vid möten i juni och augusti 2017.

3.4 Promemorians disposition

Inledningsvis beskrivs i kapitel 4 gällande bestämmelser i LVU avseende beredande av vård och omedelbart omhändertagande. I kapitel 5 analyseras svenska domstolars och myndigheters internationella behörighet att besluta om omedelbart omhändertagande avseende barn och unga som vistas i Sverige. Kapitel 6 innehåller en beskrivning av lagstiftningen i några andra länder. I kapitel 7 görs den bedömningen att bestämmelserna i LVU om omedelbart omhändertagande bör förtydligas, och i kapitel 8 övervägs vilka nya bestämmelser som ska föreslås. Avslutningsvis redovisas i kapitel 9 de konsekvenser som följer av förslagen. Författningskommentaren finns i kapitel 10.